

REHİN ALAN TARAFIN REHNİN MÜLKİYETİNDEN YARARLANMASI (*)

İbrâhim Desûkî eş-ŞEHÂVÂ (**)
Recep ÖZDEMİR (***)

Öz

Rehin alanın rehinden yararlanması, yarı aynî haklar olarak nitelendirilebilecek rehin hakları bağlamında tartışılan önemli konulardan birisidir. Tercümesini yaptığımız bu çalışmada rehin alanın rehinden yararlanması, rehinin yapısına göre değerlendirmeye tâbi tutulmakta; aynı şekilde mezheplerin görüşleri ve delilleri mezhep içi içtihat sistemiği göre ele alınmaktadır. Çalışmada fetvaya esas mezhep görüşleri eleştirel bir şekilde zikredildikten sonra bir tercihte bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Rehin, mülkiyet, yararlanma, İslâm hukuku, hak.*

The Benefit of Pledgee From Pledge

Abstract

The benefit of pledgee from pledge is one of the key issue discussed in the context of pledge rights which can be termed as semi-real rights. In this study, that we translated, the benefit of pledgee from pledge is evaluated according to the structure of the pledge; views and evidences of the sects are also evaluated according to the case law of systematic intra-sectarian. In the study, accepted sects views are critically cited and then a choice is made.

Keywords: *Pledge, property, benefit, Islamic Law, right.*

*) Orijinal Yayın: (1973) İntifâu'l-Mürtehin bi'l Merhûn I, Mecelletu'l-Ezher, 45, (5), s.430-34; İntifâu'l-Mürtehin bi'l Merhûn II, Mecelletu'l-Ezher, 45, (6), s. 520-527.

**) Dr. Ezher Üniveristesi Öğretim Görevlisi

***) Çeviren, Araştırma Görevlisi, Adıyaman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi İslâm Hukuku / Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Doktora Öğrencisi cceloglu23@gmail.com)

Giriş

Rehinden yararlanma hakkı mezheplere göre farklılık arz etmektedir. Bazı mezhepler rehinden yararlanma hakkının râhine ait olduğunu benimserken diğerleri rehinden yararlanma hakkının mürtehine ait olduğunu benimsemektedir. Mezheplerin rehin akdiyle ilgili temel düşünceleri rehinden yararlanmanın kime ait olacağı hususunda farklı temayüllerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Özellikle kabzın hukukî durumuyla ve rehinden yararlanmanın faizle olan ilgisine dair ortaya çıkan farklı yaklaşımlar rehinden yararlanmayla ilgili olarak mezhepler arasında farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bununla ilgili olarak kabzın sürekliliğine vurgu yapanlar râhinin rehinden yararlanmasına ihtiyatlı yaklaşırken, rehinden yararlanmanın faiz şüphesi taşıyacağını savunanlar da mürtehinin rehinden yararlanmasına şüpheyle bakmışlardır.

I. Genel Olarak Rehin Alan Tarafın Rehnin Mülkiyetinden Yararlanması

Fakîhler, rehnin rakabe mülkiyetinin ve menfaatinin rehin verene aidiyeti ve vadenin dolmasıyla birlikte rehin verenin borcu ödemede güçlüğü düşmesi durumunda rehin alan tarafın satılan rehnin parasından borcunu alması dışında başka bir hakka sahip olmadığı hususunda görüş birliği halindedirler. Rehin alan tarafın alacağını alması noktasında diğer borç sahiplerine göre belli bir önceliği vardır.

Aynı şekilde fakîhler, rehin veren izin vermedikçe ve rehnin mevzuu binilen, sağılan ya da kendisinden yararlanmaya uygun bir şey olmadıkça, rehin alan tarafın rehinden yararlanmasının câiz olmayacağı hususunda ittifak halindedirler.

Fakîhler, rehin veren(râhin) mutlak olarak izin verdiği ve rehnin konusunun sağılan, binilen ya da hizmet etmeye uygun bir mal olduğu durumlarda, rehin alan tarafın rehinden yararlanmasının hukuken mümkün olup olmadığı hususunda ihtilaf halindedirler. Bu husustaki ihtilaflar iki noktada meydana gelmektedir:

1. Rehin verenin yararlanmaya izin verdiği rehin alan tarafın rehnedilmiş maldan yararlanması hususu.
2. Rehin veren izin vermediği zaman ve rehnedilmiş malın binilen, sağılan ya da kendisinden yararlanmanın mümkün olduğu bir mal cinsinden olup rehin alan tarafın söz konusu maldan yararlanması hususu.

A. Rehin Veren Tarafın İzniyle Rehin Alan Tarafın Rehinden Yararlanması

Rehin verenin yararlanmaya izin vermesi durumunda rehin alan tarafın rehinden yararlanabileceği hususunda fakîhler ihtilaf halindedirler. Fakîhlerin söz konusu ihtilafı üç noktada meydana gelmektedir.

1. Mutlak Olarak Cevaz Verenler

Rehin ister para borcundan ister başka bir borçtan dolayı olsun; ister rehin alan tarafın rehinden yararlanması akit esnasında şart kılınmış olsun ister kılınmış olmasın rehin alan taraf her halükarda rehin konusu maldan yararlanabilir. Hanefîler bu görüşü benimsemişlerdir.

Hanefilerin furûa dair eserlerine müracaat ettiğimizde onların rehin verenin izin vermesi durumunda rehin alan tarafın rehinden yararlanması hususunda ihtilaf halinde olduklarını ve bu ihtilafın neticesi olarak beş kısma ayrıldıklarını görürüz. Birinci gurubun görüşüne göre, rehin ister karz borcundan dolayı ister başka bir borçtan dolayı verilmiş olsun; rehin alan tarafın rehinden istifade etmesi ister akit esnasında şart kılınmış olsun ister olmasın, rehin alan taraf mutlak olarak rehinden yararlanabilir. İkinci gurubun görüşüne göre rehin alan taraf mutlak olarak rehinden yararlanamaz. Üçüncü gurubun görüşüne göre rehin alan taraf, akit esnasında şart kılındığı takdirde rehinden yararlanması söz konusu olmamakla birlikte şart kılınmadığı takdirde rehinden yararlanabilir. Dördüncü guruba göre rehin alan tarafın rehinden yararlanması diyâneten olmamakla birlikte hukuken(kazaen) câizdir. Beşinci ve son guruba göre ise akit esnasında şart kılındığında rehin alan tarafın rehinden yararlanması haram olmakla birlikte şart kılınmadığı takdirde mekruhtur.

Yukarıda zikredilen beş görüşe dönüp baktığımızda meselenin sadece iki gurubun temel düşüncesine dayandığını görmekteyiz. Zira, beşinci görüşün esasını oluşturan kerâhiyet, tahrîm cinsindedir. Bu görüş harama yakın olup nihayetinde mutlak olarak yasaklama düşüncesine varıp dayanmaktadır. Dördüncü görüş ise tamamen manasız bir görüştür. Zira, eğer rehin alan tarafın rehinden istifade etmesi fâizse diyâneten veya hukuken şeklinde bir ayırım yapmak anlamsızdır. Hal böyle olunca, dördüncü görüş, sonuç itibariyle mutlak olarak yasaklamayı esas alan beşinci görüşe dâhil olmaktadır.

Dikkat ettiğimizde örfen bilinenin şart kılınmış gibi olduğunu ve insanların rehinden yararlanmayı istemeleri ancak rehni geri verme(borcu ödeme) esnasında olduğunu görürüz. Şayet yararlanma düşüncesi olmasaydı insanlar rehin akdini gerçekleştirmede uzak dururlardı. Bazı kişilerin ne akitten önce ne de akit yapıldığı esnada niyeti olmamakla birlikte rehinden yararlanmayı şart kılıp daha sonra gönül rahatlığıyla rehin alan tarafın yararlanmasına izin vermesine gelince, bu, çok nadir yaşanan bir durumdur. Hükümlerin bunun(nadir yaşanan) üzerine bina edilmesi sahih değildir(İbn Abidîn, 2003, V, 32).

2. Mutlak Olarak Cevaz Vermeyenler

Rehin alan tarafın rehinden yararlanması ister akit esnasında şart kılınmış olsun ister olmasın; karşılığında rehin alınan borç ister karz borcu olsun ister başka bir borç çeşidi olsun rehin alan taraf mutlak olarak rehinden yararlanamaz. el-Ümm'de zikredildiğine göre Şâfiîler bu görüşü benimsemişlerdir. Bu görüş aynı zamanda (bazı) Hanefilerin görüşüdür.

Bu hususta İmâm eş-Şâfiî(ö.204)'den farklı görüşler rivâyet edilmiştir. el-Ümm'de rivâyet edilen bir görüş, şayet karşılığında rehin alınan borç karz borcu ise rehinden istifade etmenin câiz olmaması, karz borcu dışında başka bir borç olması durumunda rehinden yararlanmanın câiz olması yönündedir(Şâfiî, 2009, II, 147). Rehinden yararlanmanın câiz olması iki şartın bulunmasına bağlıdır. Buna göre, rehinden yararlanma şartı akdin yapısında bulunmalı ve müddetin belirlenmesi vasıtasıyla rehinden yararlanma malum

hale getirilmelidir. Fakat bu durum, satım akdi ile kira akdini bir akitte birleştirme şekline dönüşebilir. Bu ise, şu şekilde gerçekleşir: Bir kişi başka birisine “Bu elbiseyi karşılığında bana evini rehin vermen şartıyla bir dinara sana sattım. Ve bu evin bir yıllık oturma izni bana aittir.” Bu durumda dinar ve belirlenmiş menfaat bedel hükmünde olur. Elbise ise hem satılan şey(mebî’) olmuş hem de karşılığında bir kira ücreti takdir edilmiş olur.

Aynı şekilde İmâm eş-Şâfi’den nakledildiğine göre, karşılığında rehin alınan borç ister karz borcu ister başka bir borç çeşidi olsun; ister yararlanma izni akitle beraber ister akit gerçekleştirildikten sonra şart kılınmış olsun şayet rehin veren mutlak olarak rehin alan tarafa rehinde yararlanma izni vermişse, rehin alan tarafın rehinden yararlanması câiz olur(Heytemî, 2010, II,228).

3. Şartlı Olarak Cevaz Verenler

Karşılığında rehin verilen borç karz borcu olunca rehin alan tarafın rehinden yararlanması câiz olmamakla birlikte söz konusu borç, satılan malın semeni, kiraya verilen evin kirası gibi karz borcu dışında bir borç olduğu takdirde rehinden yararlanması câizdir. Mâlikîler ve Hanbelîler bu görüşü benimsemişlerdir. Bu görüş aynı zamanda Tuhfetü’l-Muhtâç’ta İmâm eş-Şâfi’den de rivâyet edilmiştir (Heytemî, 2010, II, 228-229). Ancak Mâlikîler ve Şâfiîler buradaki izni iki şarta bağlamışlardır. Birinci şart, rehinden yararlanma şartı akdin yapısında bulunmasıdır. İkinci şart ise, söz konusu yararlanmanın sürenin tayin edilmesiyle bilinir hale getirilmesidir.

A. Deliller

1. Birinci Görüş(Mutlak Olarak Cevaz Verenler)Savunanların İstidlâlde Bulunması

Rehin veren tarafın izin vermesi durumunda rehin alan tarafın mutlak olarak rehinden yararlanmasının câiz olmasının nedeni, rehin veren tarafın rehne ait bütün menfaatlerin sahibi olmasıdır. Rehlin veren menfaatlerin sahibi olarak menfaatleri dilediği kimseye temlik edebilir. Rehlin veren taraf rehlin menfaatlerinden yararlanma hususunda rehin alan tarafa izin verince bu durumda rehin alan tarafın yararlanma fiili sahih; menfaatlardan yararlanması helal olur. Bu durumda rehin veren taraf menfaatleri rehin alan tarafa hibe etmiş olur. Hibe ise meşru kılınmıştır. Bu görüş şu şekilde eleştirilmektedir: Hibe akdinin meşruiyeti, mülk sahibin tamamen kendi rızasıyla ve gönül rahatlığıyla akit yapmaya yönelmesine dayanır. Rehlin akdinde ise rehin veren tarafın halinden anlaşıldığına göre, rehin veren tarafın ihtiyaçların tesiri altında rehin alan tarafa rehlin menfaatlerinde yararlanma izni vermektedir. Rehlin akdinde rehin veren tarafın yararlanma izni gönül hoşnutluğunu içermemektedir. Bundan dolayı rehin alan tarafın böyle bir yararlanma iznine istinaden rehlin menfaatlerinden yararlanması câiz değildir. Zira, bir hadis-i şerifte Hz.Peygamber(sav) şöyle buyurmuşlardır: “Bir kişinin malı gönül hoşnutluğu olmadıkça (başkasına) helal olmaz.” (Ahmed b. Hanbel, 2005, V, 72).

2. İkinci görüşü(Mutlak Olarak Yasaklayan) Savunanların İstidlâlde Bulunması

Rehin alan tarafın mutlak olarak rehinden yararlanmasına cevaz vermeyenlerin görüşlerinin delillerinden birisi olan Ebû Hureyre'nin Hz.Peygamber(sav)'den rivâyet ettiği hadiste Hz. Peygamber(s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: “ *Rehin alıkonulamaz. Rehini, onu rehin olarak veren sahibine aittir. Rehnin menfaatleri ve masrafları ona aittir.*”¹.

Söz konusu hadisin delâlet ettiği manalara gelince, hadisin zahirinden anlaşılan, rehnin menfaatleri rehin veren tarafın mülkü olduğu gerçeğidir. Rehini menfaatinde rehin alan taraf için helal olan bir şey yoktur. Ancak helal olduğuna dair açık bir delil ileri sürülmesi durumu bunun dışındadır.

Burada rehin alan tarafın rehinden yararlanmasının hukuka uygun olduğunu gösteren sahih bir delil mevcut değildir. Ağır ihtiyaç durumunun rehin veren tarafı rehin akdi yapmaya zorlaması durumunda rehin veren taraf mülkünden yararlanması için rehin alan tarafa izin vermesi halinde, insaf sahibi hiç kimse rehin veren tarafın verdiği bu iznin tam bir hür teşebbüse dayandığını ve kalbi bir itminandan kaynaklandığını ileri süremez. Aksine, rehin veren tarafın buradaki izni ağır ihtiyaçların etkisi altında gerçekleşmiştir. Bunun yanı sıra, bazı hallerde borcun karz akdinde doğması durumunda rehin alan tarafın rehinden istifadesi açık bir fâiz hükmünü almaktadır. Bu ise Hz. Peygamber'in şu hadisi sebebiyle şer'an yasaktır: “*Menfaat sağlayan her karz ribâdır.*” (İbn Ebî Şeybe, 2006, X, 349). Böylece rehin alan tarafın rehinden yararlanması şer'an yasaklanmış olmaktadır.

3. Üçüncü Görüş(Şarhli Olarak Cevaz Verenler) Sahiplerinin İstidlâlde Bulunması

İlk olarak, karşılığında rehin alınan borcun karz borcu olması durumunda rehinden yararlanmanın yasak olması durumuna gelince; söz konusu yasak şu hadisten dolayıdır: “*Menfaat sağlayan her karz ribâdır.*” (İbn Ebî Şeybe, 2006, X, 349).

Hiç şüphe yok ki, rehnin karz borcundan kaynaklanması durumunda rehin alan tarafın rehinden yararlanması bedel(ivaz)de karşılığı olmayan bir fazlalık olup; bu da ribâdır. Ribâ ise yasaklamıştır.

Bu hadis-i şerife dayanarak görüş belirtenlerin eleştirisine gelince, öncelikle bu hadis Hz.Peygamber(sav)'e isnat edilerek rivâyet edilmemiştir. Bununla birlikte hadisin manası birçok rivâyetle sabit olmuştur. Sahabenin davranışı bu yönde olmuştur. Selef-i salihîn de bu şekilde amel etmiştir. Bu durum söz konusu hadisle hareket etmek için yeterlidir.

İkinci olarak, karşılığında rehin alınan borcun karz borcu dışında bir başka borç çeşidi olması durumunda rehin alan tarafın rehinden yararlanmasının câiz olması “*Menfaat*

1) Hadiste geçen, “Rehnin menfaatleri onundur. Rehnin masrafları ona aittir” ibarelerinin manası, rehnin fazlalıklarının ve menfaatlerinin rehin veren tarafa ait olması ve rehinde meydana gelebilecek eksilmelerin ve rehnin tamamen yok olmasının hükümleri rehin veren tarafa dönmektedir (Şâfiî, 2009, III, 147; Şevkânî, 2004, 102).

sağlayan her borç verme işlemi fâizdir.” (İbn Ebî Şeybe, 2006, X, 349) hadisinin mefhumunun gereğidir. Hadisin lafzından anlaşılan mana, karz dışında olup menfaat sağlayan tasarrufların fâiz olmadığı ve söz konusu tasarrufun menfaatinin yasaklanmadığı gerçeğidir.

Söz konusu çıkarımın reddedilmesine gelince, öncelikle bu hadisin mefhumu yoktur. Zira, bu hadis vaki ve çok olanın yaygın(baskın) olması noktasında, yaygın olan bir şeyin anlatımı cihetiyle ortaya çıkmıştır. Çünkü muhataplar rehni karz akdi karşılığında alıyorlardı ve rehni menfaatinden yararlanıyorlardı. Şarî’ ise hükme hâs olarak karz akdi karşılığında rehinde istifadeyi yasakladı. Söz konusu hüküm bunun dışında olanları ortadan kaldırmıyor. Bunun benzeri Allah’ın şu emrinde geçtiği şekildedir: “*Kat kat artırılmış olarak fâiz yemeyiniz.*” (Ali İmran, 3/130).

Şayet söz konusu hadisin mefhumu olduğunu kabul etsek dahi onda görüşümüzü destekleyen bir delil yoktur. Çünkü o mefhum-u lakaptır.² Fakihlerin önde gelenlerinin indinde tercih edilen görüşe göre “mefhu-u lakab” ile hüküm çıkarımından bulunulamaz.

4. Malikiler ve Şafîilerin İstidlâlde Bulunması

Malikiler ve Şafîilerin karz borcu dışında kalan başka bir borç karşılığında rehin alınan maldan rehin alan tarafın yararlanmasının bazı şartlara bağlı olması durumuna bakıldığında, söz konusu rehinden yararlanmanın ancak akdin yapısından kaynaklanması ve yararlanma müddetinin tayin edilmesiyle menfaatin malum hale getirilmesi şartına mebni olduğu ortadadır.

Zira, rehin alan tarafın rehinden yararlanması akit dâhilinde şart kılınırsa, böyle bir akit satım ve kira akdi olur. Ki bu da câizdir. Müddetin tayin edilmesi ise kira akdini ifsat edici bilinmezlikten çıkarmaktadır.

Malikiler ve Şafîilerin görüşlerinin reddedilmesi noktasında şunlar söylenebilir: Öncelikle, onların akdi bu şekilde kayıtlaması, onları sakındıkları mahzurlardan kurtarmayacaktır. Ücretin bilinmemesi sebebiyle bu şekilde yapılan kira akdi fasit olacaktır. Aynı şekilde söz konusu akit bedelin bilinmemesi sebebiyle fasittir. Zira borç, müşterek olarak hem ücret ve bedel olmaktadır. İkinci olarak buradaki kira akdinde ihtiyar(tercih yetkisi) yoktur. Burada müşterinin durumunda anlaşılan şey, onun bu şartları ihtiyacın tesiri altında kabul ettiği gerçeğidir. Bu da tercih yetkisi kullanılmadan gerçekleşen bir tasarruf anlamına gelmektedir. Tercih yetkisinden kaynaklanmayan bütün tasarruflar ise geçersizdir.

2) Mefhum-u lakab, cins isimle veya alem isimle bir hükme delâlet eden lafzın, bunların harici durumlar için zıt bir hükme delâlet etmesi, mevcut hükmü ortadan kaldırmasına denir. Âlimlerin büyük çoğunluğuna göre, mefhum-u lakab ile istidlalde bulunulamaz. Mesela, fâizle ilgili hadiste geçen altı maddeyi esas alıp bunların dışındaki maddelerde fâizin oluşmayacağını iddia etmek doğru değildir.(çev.)

Değerlendirme

Üç görüş içerisinde, karşılığında rehin alınan borç ister karz borcu olsun ister olmasın; yararlanma isteği ister akit esnasında şart kılınsın ister kılınmasın rehin alan tarafın rehinden mutlak olarak yararlanmasını yasaklayan görüş, tercih edilen görüştür. Bunun sebebi, görüş sahiplerinin delillerinin güçlü ve varit olduğu hususun güvenilir olmasıdır. Aynı zamanda bu görüş, yardımlaşmaya teşvik etmesi ve yardımlaşmayı desteklemesi yönüyle dinin hoşgörüsüyle, kolaylaştırma ilkesiyle ve maksadın kazanmasıyla tutarlılık içerisinde olması sebebiyle tercih edilmektedir. İnsanların mallarını batıl yollarla yemek için fırsatların değerlendirilmesine gelince, bu kesinlikle Allah'ın kanunlarında mevcut değildir.

II. Rehnin Konusu Hayvan Olduğunda Rehin Alanın Rehinden Yararlanması³

Rehnin konusu binilen ya da sağılan bir hayvan ya da kendisinden hizmet noktasında yararlanılan bir şey olduğunda rehin veren taraf izin vermediği halde rehin alan tarafın söz konusu rehinden yararlanmasının hükmü konusunda âlimler ihtilaf halindedirler. Bu hususta dört farklı görüş mevcuttur.

A. Görüşler

1. Mutlak Olarak Cevaz Vermeyenler

Rehin binilen ya da sağılan bir hayvan ya da kendisinden hizmet noktasında yararlanılan bir şey olduğunda rehin veren taraf izin vermediği halde rehin alan tarafın sağlamak, binmek ya da hizmetinde kullanmak yoluyla rehinden yararlanması mutlak olarak câiz değildir. Yararlanma ister nafaka oranında olsun ister nafakadan fazla olsun; rehin alan tarafın rehne yaptığı harcamalar ister rehin veren tarafın rehne masraf yapmaktan kaçınmasından ister rehin verenin kaybolmasından kaynaklansın her durumda rehin alan taraf rehinden yararlanamaz. Bu görüşü Hanefîler, Mâlikîler, Şafîler ve racih olan görüşe göre Ahmed b. Hanbel(ö. 241) benimsemektedir.

2. Yapılan Masraflar Oranında Mutlak Olarak Cevaz Verenler

Adaleti temin amacıyla özellikle binmek ve sağlamak suretiyle rehin alan tarafın rehinden yararlanması mutlak olarak câizdir. Burada rehne yapılan masraflar ister rehin veren tarafın rehne masraf yapmaktan kaçınmasından ya da kaybolmasından kaynaklansın; isterse rehin veren taraf hazır olup masraf yapmaktan kaçınmasın, rehin alan tarafın rehinden yararlanması mutlak olarak câizdir. Bu görüşü Hanbelîler ve İshâk(Ebû İshak el-İsferâyîni;ö. 418) benimsemektedir (İbn Kudâme,1997, VI, 511; Kurtubî, IV, 2006, 472).

3) Söz konusu makalenin ikinci bölümü genel olarak rehnin konusunun sağılan ya da binilen bir hayvan olduğunda rehin alan tarafa rehinden yararlanıp yararlanmayacağı konu edinmektedir. Makalenin bu bölümün başlığı tarafımızdan konunun bütünlüğünün sağlanması için makalenin tercümesine eklenmiştir.(çev.)

3. Yapılan Masraflar Oranında Sınırlı Olarak Cevaz Verenler

Rehin veren taraf rehne masraf yapmaktan kaçındığında rehinden sağlamak, binmek ya da hizmetinde istihdam ederek yararlanmak câizdir. Burada sadece yapılan masraflar oranında rehinden yararlanmak câizdir. Bu görüşü Ebû Sevr(ö.240), Leys(ö.175) ve Evzâî(ö.157) benimsemektedir (İbn Kudâme, 1997, VI, 423;Şevkanî, 2004, 1005).

4. Sadece Sağmak ve Binmek Yoluyla Yaralanmaya Cevaz Verenler

Rehin veren taraf rehne masraf yapmaktan kaçındığında, sadece sağlamak ve binmek yoluyla rehinden yararlanmak câizdir. Buradaki yararlanma izni, yapılan masraflar oranında olur. Rehini veren taraf rehne masraf yaptığı sürece yaralanma sınırlandırılmaz (İbn Hazm, (h.1352), VIII, 90).

B. Deliller

1. Mutlak Olarak Cevaz Vermeyenlerin Delilleri

Rehin kendisinden binilmek, sağılmak ya da hizmetinde istihdam edilmek suretiyle yararlanılan bir varlık olduğunda rehini veren taraf izin vermediğinde rehini alan tarafın rehinden yararlanmasına mutlak olarak cevaz vermeyenler sünnet ve kıyasla istidlalde bulunmaktadır.

Sünnete gelince, İmâm eş-Şafî ve Dârekutnî(ö.385)'nin Ebû Hureyre(ö. 57)'den, Ebû Hureyre'nin de Hz. Peygamber(sav)'den rivâyet ettiğine göre Hz. Peygamber(s.a.v) şöyle buyurmaktadır: “*Rehin engellenemez. Rehini onu rehini olarak veren sahibine aittir. Gelirleri de masrafları da ona aittir.*” (Buharî, 2001, Rehn 4, 441; Dârekunî, (t.y.), III, 437; Beyhakî, 2003, VI, 65).

Hadisin delâlet yönüne bakıldığında hadisten şunlar anlaşılmaktadır: Hz. Peygamber (sav) rehni gelirlerini rehini veren tarafa ait kılmaktadır. Ayrıca rehni giderlerini de ona yüklemektedir. Şüphesiz rehni menfaatleri rehni gelirlerinden sayılmaktadır. Rehni binilen sağılan ya da başka bir rehni çeşidi olduğuna bakılmaksızın rehini veren tarafın izni olmadan rehini alan tarafın rehinden yararlanması sahih değildir.

Yukarıda sözünü ettiğimiz delil, üç yönden eleştiriye tabi tutulmaktadır:

1. Konuyla ilgili hadis, muttasıl, mürsel, mevkûf ve merfu' olması bakımından ihtilaflı bir hadistir. Söz konusu hadis ihtilafıyla birlikte Buharî(ö. h. 256), Ebû Dâvud(ö. 275), Tirmizî(ö. 279)'nin Ebû Hureyre'den, Ebû Hureyre'nin, “ Hz.Peygamber(sav) şöyle buyurdu: “*Binilen hayvan rehni olduğu zaman nafakasına karşılık binilir. Hayvan rehni olduğu zaman memedeki süt hayvanın nafakasına karşılık içilir. Nafaka hayvana binen ve sağan kişiye aittir.*” şeklinde rivâyet ettiği önceki hadise aykırı olarak gelen hadisten daha sağlam değildir.

Bu eleştiriye şu şekilde cevap verilebilir: Şüphesiz muttasıl ve merfu' olma güvenirlik bakımından daha üst bir seviyededir. Bununla birlikte hadis makbûldür. Hadis hususundaki ihtilaf, hadis çıkarımından bulunmaya engel değildir.

2. Şüphesiz hadisin senedinde Abdullah b. Esam el-Entâkî bulunmaktadır. Ona ait münker hadisler bulunmaktadır. İbn Adî (ö.365) onu eserinde zikretmektedir. Bu hadiste o münker hadisler arasındadır.

Bu eleştiriye şu şekilde cevap verilebilir: Bu hadis söz konusu râvinin bulunmadığı başka bir tarikle rivâyet edilmektedir. Nasbu’r-Raye sahibinin dediği gibi hadisin bu tarikini âlimler hasen olarak kabul etmektedirler (Zeylâî, (t.y.), IV, 319-320).

3. Hadiste “*Rehnin menfaati ona ait olduğu gibi giderleri de ona aittir.*” şeklinde geçen ibareler Said b. Müseyyeb(ö. 93)’e aittir. Ebû Davud’un “*Merâsîl*” adlı eserinde belirttiği gibi söz konusu ibareleri İbn Şihab ez-Zuhrî(ö. 124) ondan rivâyet etmiştir.

Bu eleştiriye şu şekilde cevap verilebilir: Şüphesiz Ma’mer(ö.h.153) aynı hadisi İbn Şihab’dan merfu’ olarak rivâyet etmiştir. Ma’mer ise İbn Şihab’la karşılaştırıldığıında insanların en güvenilir olanıdır (Zeylâî, (t.y.), IV, 319).

Kıyasa gelince, rehin, rehin veren tarafın malıdır. Rehın alan tarafın ancak rehin üzerinde hâlis hakkı mevcuttur. Rehın alan taraf ve üçüncü kişiler rehin veren taraf izin vermedikçe rehin dışında kalan mallarından istifade edemediği gibi mallar konusunda rehin veren rehin alana intifa hakkı, rehne masrafta bulunma yetkisi vermediği zaman üçüncü kişilerde olduğu gibi bu rehin alanın bu haklardan yararlanması söz konusu değildir. Rehın ve rehin dışında kalan mallarda bütünüyle yararlanması câiz değildir.

Bu kıyas şu şekilde reddedilmektedir: Söz konusu kıyas “*fâsidi’l-i’tibar*”dır. Çünkü hadis nassa karşılık olarak ortaya çıkmıştır. O nass da Hz.Peygamber(sav) şu hadisidir: “*Binilen hayvan rehin olduğu zaman nafakasına karşılık binilir. Sağılan hayvan rehin olduğu zaman sütü nafakasına karşılık içilir. Nafaka hayvana binen ve hayvanı sağana aittir.*” (el-Buhârî, 2001, Rehn, 4; Ebû Davud, 2004, Buyu’, 78; Tirmizî, 2004, Buyu’, 31). Kıyas-ı fasidi’l i’tibar delil getirmek için uygun değildir.

2. İkinci Görüşün(Yapılan Masraflar Oranında Mutlak Olarak Cevaz Verenler) Delilleri

Adalet düşüncesini temin etmek için özellikle binme ve sağma hususunda sadece rehne yapılan masraflar oranında rehinden yararlanmaya cevaz verenler sünnet ve kıyasla istidlâlde bulunmaktadır.

Sünnet delili: el-Buhârî, Ebû Davud ve Tirmizî’nin Ebû Hureyre’den “ Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurdu: “*Binilen hayvan rehin olduğu zaman nafakasına karşılık binilir. Sağılan hayvan rehin olduğu zaman memedeki süt nafakasına karşılık içilir. Nafaka hayvana binene ve hayvanı sağana aittir.*” (Buhârî, 2001, Rehn, 4; Ebû Davud, 2004, Buyu’, 78; Tirmizî, 2004, Buyu’, 31) şeklinde rivâyet ettiği hadis-i şeriftir.

Hadis lafızıyla işaret ettiğine göre Hz. Peygamber(s.a.v.) rehınin menfaatini nafaka karşılığı kılmıştır. Bu yararlanmayı rehin veren tarafın iznine veya nafakayı karşılamada imtina etmesine bağlamadığı gibi nafaka miktarına da bağlı kılmamıştır. Bununla birlikte nafaka bakımından menfaatin mutlaklığını takyid eden bir hadis varid olmuştur. O hadis de Hammâd b. Süleymân(h.120)’nın “ *Koyun rehin verildi zaman, rehın alan koyuna temin ettiği yem oranında sütünü içer. Koyuna verilen yemin değerinden arta kalan süt ise fâizdir.*” (İbn Kudâme, 1997, VI, 510-511;İbn Hacer, 2001, V, 171) şeklinde rivâyet edilen hadistir.

İleri sürülen bu delil dört yönden eleştirilebilir. Öncelikle bu hadis mücmeldir. Zira, hadiste geçen yararlanan kişinin kim olduğu açıklanmamaktadır. Söz konusu kişi rehin veren taraf mı yoksa rehin alan taraf mıdır? Hadis bu kapalılığıyla birlikte istidlâl için uygun değildir (Şevkanî, 2004, 1005-1006).

Bu eleştiriye şu şekilde cevap verilebilir: Hadiste herhangi bir kapalılık yoktur. Zira, yararlanma nafakaya ivaz (bedel) olarak belirlenmiştir. Bu da ancak rehin veren taraf için geçerlidir. Çünkü ancak rehin veren taraf rehin için masrafta bulunabilir. Rehlin veren taraf rehinden rehne yaptığı masraflara karşılık değil, rehlin sahibi olması sebebiyle yararlanır. Hadisin mücmel olduğu hadd-i zatında kabul edilebilir. Bununla birlikte söz konusu kapalılığı açıklayan bazı rivâyetler zikredilmektedir. Onlardan birisi şudur: “Hayvan rehin olduğu zaman hayvanın yemi rehin alan tarafa aittir. Rehlin alan taraf hayvanın sütünü içer. Hayvanın nafakası sütü içene aittir.” (Buharî, 2001, Rehn, 4; Ebû Davud, 2004, Buyu’, 78; Tirmizî, 2004, Buyu’, 31). Bu hadis, rehne masrafta bulunan tarafın rehin alan taraf olduğu; dolayısıyla rehinden yararlanan kişinin rehin alan taraf olduğu hususunda sarihtir.

Söz konusu hadisin fâiz yasağından önce varid olması ve “Menfaat sağlayan her borç verme işlemi(karz) fâizdir.” (İbn Ebî Şeybe, 2006, X, 349) şeklinde rivâyet edilen hadisle nesh olması, zikredilen delilin bir diğer eleştirilen yönüdür. Bununla birlikte neshin sırf iddiayla sabit olmaması; aksine mensûhun önce, nâsihin sonra gelmesi gerekir. Ayrıca nâsihle mensûhun cem edilmesinin mümkün olmaması neshin kesin olması için şarttır. Fakat bu hadisin vürud tarihinin meçhul olması sebebiyle, nesh iddiasının sabit olmaması gerçeği bu eleştiriye bir cevap niteliğindedir.

Delile yöneltilen üçüncü eleştiri, delili oluşturan söz konusu hadisin Buhârî ve diğer hadis âlimleri tarafından “Kişinin sağılı hayvanı izni olmadan sağılmaz.” lafzıyla İbn Ömer (ö.73)’den rivâyet edilen hadis-i şerife aykırı olmasıdır. Bu hadis sakındırmaya yöneliktir. Sakındırmaya yönelik hadisle mübah kılan hadis çatışır, sakındıran tercih edilir.

Bu eleştiriye şu şekilde itiraz edilebilir: İbn Ömer’den rivâyet edilen hadisin muarız olması delilin sıhhatine zarar vermemektedir. Zira, bu hadis âmm ile hâs arasında bulunmaktadır. Âmm olan İbn Ömer hadisi “Binilen hayvan rehin olduğu zaman nafakasına karşılık binilir.” (Buharî, 2001, Rehn, 4; Ebû Davud, 2004, Buyu’, 78; Tirmizî, 2004, Buyu’, 31) şeklinde rivâyet edilen hâss olan hadisin delâlet etmediği bir alana delâlet etmektedir. İki delili cem etmek delillerden birisini göz ardı etmekten daha evladır.

Delili oluşturan söz konusu hadisin iki noktada kıyasa aykırı olması bir diğer eleştiri konusudur. Birinci husus, “Kişinin malı gönül hoşnutluğu olmadan başkasına helal olmaz.” (Şevkânî, 2004,1060) hadisiyle yasaklanan başkasının malından sahibinin izni olmaksızın yararlanmanın haram olması ilkesine aykırı olmasıdır. Kıyasa aykırı ikinci husus, hadisin tazmini nafakaya karşılık olarak takdir etmesidir. Oysa, tazminin belirlenmesinde esas olan tazminin mislî ile ya da kıymeti itibarıyla olmasıdır.

İleri sürülen bu eleştirilere şu şekilde itirazda bulunulabilir: Hadisin kıyasa aykırı olması hadisle istidlalde bulunmada eleştirilen bir husus değildir. Çünkü âlimlerin önde

gelenleri hükümlerin çoğunu naslarla sabit kılıp şöyle dediler: Kira, selem ve ikisinin dışında kalan bazı akitlerde olduğu gibi bu hüküm kıyasa aykırı olarak sabit olmuştur.⁴ Kıyasa gelince, kıyası ortaya koymak için şöyle dediler: Şüphesiz rehnin nafakası rehin veren tarafa aittir. Rehin alan tarafın rehin üzerinde hakkı vardır. Rehin veren taraf rehin alan tarafa kendine ait olan bu haktan yararlanma olanağı sağlamaktadır. Burada malın asıl sahibine vacib olan görev konusunda niyâbet söz konusudur. Rehin alan taraf rehnin menfaatlerinden yararlanması evli kadının durumuna kıyasen câizdir. Zira kocanın malını vermede imtina ettiği durumda kadının kocasının malından nafakasını kocasının izni olmaksızın alması câizdir. Burada kadının kendisine harcamada bulunmasında niyabet vardır. Rehin alan tarafla evli kadının ortak noktası rehin veren tarafla kocanın mutlak olarak nafaka vermede kaçınmasında birleşmektedir. Bu durumda rehin alan tarafın hayvana masraf yapıp karşılığında hayvandan yararlanması câiz olduğu gibi kocanın malını vermede kaçınması halinde kadının kocanın malından kendine harcamada bulunması câizdir.

3. Üçüncü Görüşün(Yapılan Masraflar Oranında Sınırlı Olarak Cevaz Verenler) Delilleri

Üçüncü görüşün sahipleri, rehnin konusu sağılan ve binilen bir hayvan olduğunda, rehin alan tarafın bu tür bir rehnin menfaatinden yararlanabileceği hususunda sünnet deliliyle istidlalde bulunduğu gibi rehnin konusu kendisinden istihdam etme yoluyla yararlan-

- 4) İbn Kayyim el-Cevziyye, İ'lâmu'l-Muvakkîn adlı eserinde hadisin kıyasa aykırı olduğu düşüncesini red etmektedir. O, hadisin kaidelere ve usullere uygun olduğunu ispatlama sadedinde şöyle der: Doğrusu bu hadisin, şer'î kaidelerin ve şer'î asılların işaret ettiği şey, bundan başkası değildir. Şüphesiz rehnin konusu hayvan olduğu zaman, hakkıyla Mâlik olan Allah hakkından dolayı muhteremdir. Rehin alan tarafın rehin üzerinde sadece teminat hakkı vardır. Allah, rehni rehin alan taraf yanında kabz olunmuş olarak vaz etmiştir. Şayet rehin rehin alan tarafın elinde olduğu halde rehne binmezse ve rehni sağmazsa rehnin menfaatleri boşa gitmiş olur. Rehin alan taraf rehnin sahibine rehinden yararlanma olanağı tanırsa bu durumda rehin rehin alan tarafın elinden ve teminatından çıkmış olur. Şayet rehin alan taraf, rehin vereni her vakit gelip rehnin sütünü sağlamakla mükellef kılarsa bu durum rehin verene meşakkatli olur. Hele rehin uzak bir mesafede olursa bu durum daha da rehin veren tarafa ağır gelir. Diğer taraftan rehin veren taraf, rehin alanı tarafı sütü satıp semenini korumakla mükellef kılarsa, bu da rehin alan tarafa ağır gelir. Dolayısıyla adaletin, kıyasın, rehin verenin, rehin alanın, rehin olan hayvanın maslahatının gerektirdiği şey, rehin alan tarafın rehne binerek rehinden yararlanmasıdır. Hayvanın sütü, hayvana yapılan masraflardan bedeldir. Bunda iki maslatı birleştirme ve hakk olanı gerçekleştirme söz konusudur. Şöyle ki, hayvanın nafakasının temin edilmesi sahibine vaciptir. Rehin alan taraf, rehin veren tarafa vacip olan vazifeyi üstlenip hayvana masraf yaparsa bu durumda rehin alan taraf için bir karşılık söz konusu olur. Rehin alan tarafın yaptığı masraflar için rehin veren tarafa rücu hakkı vardır. Sağmanın ve binmenin sağladığı menfaat bedel olması uygundur. Rehin alan tarafın hayvanın sağladığı menfaatleri elde etmesi, batıl bir şekilde rehnin sahibi alehine zıyan etmesinden daha hayırlıdır. Rehin alan tarafın yaptığı masrafların bir kısmı gereklidir. Şayet rehin alan tarafa "Yaptığın masrafları geri almak için için senin rücu hakkı yoktur." denilse bu rehin için zararlıdır. Bu durumda rehin alan taraf hayvanın nafakasını sağlamak için kendinden bir istek görmez. Şeriatın gerçekleştirdiği şey ise, kendi üzerine tercih edilecek adalet, hikmet ve maslahattan oluşan başka bir gayenin olmadığı daha yüce bir gayedir (İbn Kayyim, (h. 1423), II, 130). (Müellif)

nılan bir şey olduğunda, rehin alan tarafın rehlin menfaatinden yararlanabileceğine kıyas deliliyle istidlalde bulunmaktadır.

Sünnet deliline gelince, birincisi Şafî ve Dârekutnî'nin "Hz. Peygamber(s.a.v.) şöyle buyurdu: *'Rehin alıkonulamaz. Rehlin rehin olarak veren asıl sahibine aittir. Menfaati ve masrafı ona aittir.'*" (el-Buharî, 2001, Rehn, 4.; Hâkim, 1997, II, 64; Darekutnî, (t.y.) III, 437; Beyhakî, (2003), VI, 65) lafzıyla Ebû Hureyre'den rivâyet ettiği hadis, ikinci ise Buhârî, Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin "*Binilen hayvan rehin olduğu zaman nafakasına karşılık binilir. Sağılı hayvan rehin olduğu zaman memesindeki süt nafakasına karşılık içilir. Nafaka binene ve sağana aittir*(Buharî, 2001, Rehn, 4; Ebû Davud, 2004, Buyu', 78; Tirmizî, 2004, Buyu', 31)" lafzıyla Ebû Hureyre'den rivâyet ettiği hadistir.

İki hadisin delâlet yönüne bakıldığında, birinci hadis rehlin bütün menfaatlerinin rehin veren tarafa ait olduğuna işaret etmektedir. İkinci hadis ise rehlin konusu binilen ya da sağılan bir hayvan olduğu zaman yaptığı masraf kadar rehin alan tarafın rehinden yararlanabileceğine işaret etmektedir. İki hadisin arası cem edildiğinde birinci hadis rehin veren tarafın rehne masraf yaptığı duruma ikinci hadis ise rehin veren tarafın rehne masraf yapmaktan kaçındığı duruma hamledilir.

Kıyasa gelince, sağmak ya da binmek için olan rehin çeşidiyle istihdam için olan rehin çeşidi aynı anlamdadır. Rehlin alan tarafın rehinden binmek ya da sağmak yoluyla yararlanması câiz olduğu gibi aynı şekilde rehni istihdam etmek suretiyle rehinden yararlanması da câizdir.

4. Dördüncü Görüş (Sadece Sağmak ve Binmek Yoluyla Yaralanmaya Cevaz Verenler)ün Delilleri

Binilen ve sağılan bir hayvan rehin olduğu halde rehin veren taraf nafakayı temin etmede kaçındığında sadece sağılan ve binilen hayvandan yaptığı masraftan fazla olsa bile rehin alan tarafın rehinden yararlanmasına cevaz veren dördüncü gurubu oluşturan görüş sahipleri Kitap ve sünnet deliliyle istidlalde bulunmaktadır.

Kitabdelili Allah'ın şu emridir: "*Mallarınızı aranızda batıllı yollarla yaymeyiniz.*" (Bakara, 2/188). Sünnet delili ise "*Şüphesiz kanlarınız ve mallarınız birbirinize haramdır.*" (Müslim, 2007, Kasâme, 9; Ahmed, 2005, V, 37, 39) ve "*Müslüman bir kişinin malı gönül hoşnutluğu olmadan helal olmaz.*" (Şevkânî, 2004, 1060) şeklinde rivâyet edilen hadis-i şeriflerdir.

Allah'ın kitabı ve Hz. Peygamber(sav)'in sünnetindeki bu naslar açık bir şekilde bir şahsın diğer bir şahsın malından izni olmadan yararlanmasının haram olduğuna işaret etmektedir. Şüphesiz rehnedilmiş malın mülkiyeti rehin olarak veren tarafın malı olarak kalmaya devam eder. Dolayısıyla rehin verenin izni olmaksızın rehin alan tarafın rehinden yararlanması helal değildir. "*Binilen hayvan rehin olduğu zaman nafakasına karşılık binilir. Sağılan hayvan rehin olduğu zaman memedeki süt nafakasına karşılık içilir. Nafaka hayvana binene ve hayvanı sağana aittir.*" (Buharî, 2001, Rehn, 4; Ebû Davud, 2004, Buyu', 78; Tirmizî, 2004, Buyu', 31) şeklinde gelen hadis rehin veren tarafın iznine gerek olmadan rehin alan tarafın binilen ve sağılan rehlin cinsinden yararlanabileceğini ifade etmektedir. Ve hadis bu yararlanmayı nafaka miktarıyla sınırlandırmamaktadır. Nassı gelişi

üzere sınırlandırmaktadır. Dolayısıyla haram hükmü bu nassın dışında olanda kalmaktadır. Bu hadisin dışında kalan söz konusu delil ise yararlanmayı nafaka miktarıyla sınırlandırılan bazı mukayyet rivâyetlerle gelmektedir. O delil, Hammâd b. Süleyman'ın Câmî'inde "*Koyun rehin verildiği zaman rehin alan koyuna temin ettiği yem oranında sütünü içer. Şayet koyuna verilen yemin değerinden daha fazla süt arta kalırsa o fâizdir.*" (Şevkânî, 2004,1005) lafzıyla rivâyet ettiği hadistir. Bu(delil), nafakadan fazla olan yararlanmanın haram olduğu konusunda sarihtir. Dolayısıyla, "*Binilen hayvan rehin olduğu zaman nafakasına karşılık binilir. Sağılan hayvan rehin olduğu zaman memedeki süt nafakasına karşılık içilir.*" (el-Buharî, 2001, Rehn,4; Ebû Davud, 2004, Buyu', 78; Tirmizî, 2004, Buyu', 31) şeklinde rivâyet edilen hadisin, bu hadisle sınırlandırılması vaciptir.

Sonuç

Rehnin konusu sağılan, binilen ya da istihdam edilerek yararlanılan bir mal olduğunda ve rehin veren taraf yararlanma izni vermediğinde rehin alan tarafın rehinden yararlanmasına dair dört görüş arasında tercihe şayan olan görüş üçüncü görüştür. Bu görüş, rehin veren taraf, rehne masraf yapmaktan kaçındığında rehin alan tarafın yaptığı masraflar oranında delillerin kuvvetli olması, şeriatın ruhuna uygun olması ve rehin verenlerle rehin alanların mallarının korunmasını esas alması, Şâriin korunmasını emrettiği ve batıl yollarla zayi edilmesini yasakladığı malların korunmasını esas aldığından dolayı rehinden yararlanmasına cevaz veren Ebû Sevr, Leys, İmâm Evzâî'nin benimsediği görüştür.⁵

- 5) Bir kimse farklı mezheplerin görüşüne bir göz atsa "*Rehnin menfaatleri ve masrafları rehin verene aittir*" şeklinde rivâyet edilen hadis, "*Binilen hayvan rehin olduğu zaman nafakasına karşılık binilir*" şeklinde rivâyet edilen hadis ve "*Koyun rehin verildi zaman rehin alan koyuna temin ettiği yem oranında sütünü içer.*" şeklinde rivâyet edilen hadislerle amel edilmesinin güvenilir olmasının birbirine muarız olan hadislerle amel etmenin ancak aralarını cem etmeyle mümkün olmasıyla paralel olduğunu anlar. Bununla birlikte bir görüşü celb eden bir takım görüşlerden ya da bir görüşe körtükörtüne bağlanmaktan dolayı bazı hadisleri alıp bazısını terk etmek doğruluktan uzak bir yaklaşım tarzıdır. İnsaf şunu gerektirmektedir: 1- "*Rehnin menfaatleri ve masrafları rehin verene aittir*" şeklindeki âmm hadis, "*Binilen hayvan rehin olduğu zaman nafakasına karşılık binilir*" şeklindeki hâss hadise hamledilir. Bu durumda âmm olan hadis rehin binilen ve sağılan bir cinste olduğunda rehin verenin izni olmadan rehin alanın rehinden yararlanmasını yasaklamaktadır. 2- Rehin veren ister nafakayı teminden imtina etsin ister etmesin ister yararlanma nafaka oranında olsun ister olmasın "*Binilen hayvan rehin olduğu zaman nafakasına karşılık binilir*" şeklindeki rehin alanın rehinden yararlanmasını mutlak olarak ifade eden hadisin iki hususla kayıtlanmasıyla: a. Rehin verenin nafakayı temin etmekten kaçınması. b. Yararlanma nafaka oranında olursa. Birinci kayıtlayıcı şart açısından bakınca "*Meafaati ve masrafı ona aittir.*" şeklinde rivâyet edilen hadisten anlaşıldığı üzere asıl olan nafakanın rehnin sahibi olan rehin veren tarafa ait olmasıdır. Rehin veren taraf rehne masraf yapmaktan kaçındığında bu kuraldan sapılmaz. Rehin alan taraf rehin üzerinde belli bir hakka sahip olduğundan rehne masraf yapılmaktan kaçınıldığında rehin alan tarafın bu hakkı zayi olabilir. Bu durumda şâri' başkasına ait bir mala karşılıksız olarak masrafta bulunup zarar görmemesi için rehne binme ya da rehni sağma menfaati karşılığında rehne masraflarını rehin alan tarafa yükler. Hanbelîlerin rehin alanın tasarruflarını kocasının malından kendisine harcamada bulunan kadının tasarruflarına kıyaslaması bu durumu teyit etmektedir. Zira, kendisine kıyas yapılan durum kocanın kadına masraf yapmaktan kaçınma durumuna hâstır. Aynı şekilde, kıyas yapılan şeyin de bu durumla kayıtlanmış olması gereklidir. Aksi taktirde yapılan kıyas "*kıyas mea'l-fârik*" olur. Yararlanmanın nafaka oranında olması gerektiğine dair ikinci kayıtlayıcı şarta gelince, "*Şayet koyuna verilen ye-*

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel (2005). *el-Müsned*. Beyrut: Beytül-Efkârî'd-Devliyye.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Ali (2003). *es-Sünenü'l-Kübrâ*. Beyrut:Dâru'l-Kutubi'l-İlmiye.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed İbn İsmail (2001). *Sahîhu'l-Buhârî*. Beyrut:Dâru İhyâi't-Turâsî'l-'Arabî.
- Dârekutnî, Ali B. Ömer (t.y.). *Sünen-i Dârekutnî*. Beyrut:Müessesetü'r-Risâle.
- Ebû Dâvûd, Süleyman İbn el-Eş'as es-Sicistânî el-Ezdî. (2004). *Sünenü Ebi Dâvud*. Dımeşk: Mektebetu İbn Hacer.
- Hâkim, Ebû Abdillâh Neysâbü'rî (1997). *Müstedrek alâ Sahiheyn*. Kahire:Dâru'l-Haremeyn.
- Heytemî, Şihâbuddîn Ebû Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Alî İbn Hacer (2010). *Tuhfetu'l-Muhtâc bi Şerhi'l-Minhâc*. Beyrut:Dâru'l-Kutubi'l-İlmiye.
- İbn Abidîn, Muhammed Emîn (2003), *Reddu'l-Muhtar alâ Durri'l-Muhtar*, Riyad: Dâru'l-Âlemi'l-Kutub.
- İbn Ebî Şeybe. Ebû Bekr Abdillâh b. Muhammed (2006). *el-Müsannef li İbn Ebî Şeybe*. Beyrut:Müessetu Ulumi'l-Kur'ân.
- İbn Hacer, Ahmed b. Alî Askalânî (2001). *Fethu'l-Bârî*. Riyad.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd el-Endülüsî (1352). *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*. Kahire: İdâretu'l-Matbaâtu'l-Münîr.
- İbn Kayyim el-Cevzî, Şemsuddîn Muhammed Ebû Bekir b. Eyyûb (h. 1423). *İ'lâmu'l-Muvakî'in 'an Rabbi'l-'Alemîn*. Riyad: Dâru'l-İbni'l-Cevziyye.
- İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Ebû Muhammed Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed el-Makdisî el-Hanbelî (1997). *el-Muğnî*. Riyâd: Dâru 'Âlemi'l-Kutub.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr (2006). *Câmiu'l-Ahkâmî'l-Kur'ân*. Beyrut: Müessesetu'r-Risâle.
- Müslim, İbnu'l-Haccâc en-Nîsâbü'rî (2007). *Sahîhu Müslim*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife.
- Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs (2009). *el-Umm*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed (2004). *Neyli'l-Evtâr min Esrâri'l Münteka'l-Ahbar*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-Arabiyye.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed İbn İsâ (2004). *el-Câmiu'l-Tirmizî*. Dımeşk: Mektebetu İbn Hacer.
- Zeylaî, Cemelluddîn Ebî Muhammed Abdillâh b. Yusuf el-Hanefî (t.y.). *Nasbu'r-Râye li Ehâdisi'l-Hidâye*. Muessetu'r-Reyyân.

---

min değerinden daha fazla süt arta kalırsa o fâizdir.” şeklinde rivâyet edilen hadis bu konuda çok açıktır. Zira, yapılan masraftan fazla olan(süt) fâizdir. Bu da şeran haramdır. Bu, Ebû Sevr, Leys, Evzâî'nin benimsediği rehin konusu binilen, sağılan ya da istihdam edilen cinsten olduğunda rehin verenin rehne masraf yapmaktan kaçınması halinde rehin alanın yaptığı masraf oranında rehinden yararlanmasına cevaz veren görüşünün üstün olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Rehlin verenin kaybolması ya da malî gücünün yetersiz olması sebebiyle rehne infakta bulunmada zorluğa düşmesi de bu hüküm dâhilindedir. Bununla birlikte en doğrusunu Allah bilir. (muellif)